

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta

Mgr. KATEŘINA ŽIVOTSKÁ

**EDUKAČNÍ A AKTIVIZAČNÍ PROGRAMY
A AKTIVITY V DOMOVECH PRO SENIORY**

Disertační práce

Školitel: doc. PhDr. Drahomíra Holoušová, CSc.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedené prameny a literatury.

V Olomouci dne 14. července 2011

.....

Děkuji doc. PhDr. Drahomíře Holoušové, CSc. za její podněty, připomínky a cenné rady, které mi jako školitelka poskytovala při zpracovávání disertační práce, a za všechnen čas, který mi ochotně věnovala.

Děkuji vedení a pracovníkům všech domovů pro seniory, v nichž jsem realizovala dotazníkové výzkumné šetření. Zvláště pak děkuji vedení a pracovníkům tří vybraných domovů pro seniory, kteří mi umožnili uskutečnit výzkumné šetření přímo na místě v jejich zařízení, za jejich vstřícnost, ochotu, čas a spolupráci.

OBSAH

Úvod	7
<i>TEORETICKÁ ČÁST</i>	
1 Vymezení základních pojmů	10
1.1 Stáří a stárnutí	10
1.1.1 Kalendářní stáří	10
1.1.2 Demografické aspekty	11
1.1.3 Individuální aspekty stáří a jejich souvislosti	12
1.1.3.1 Biologické aspekty stáří	13
1.1.3.2 Psychické aspekty stáří	13
1.1.3.3 Sociální aspekty stáří	14
1.2 Domovy pro seniory	16
1.2.1 Domov pro seniory jako zařízení sociálních služeb	16
1.2.2 Domov pro seniory jako ústav a život v něm	20
1.3 Aktivní senior a kvalita života ve stáří	24
1.3.1 Vliv stáří na aktivitu člověka	24
1.3.1.1 Odchod do důchodu a adaptace na stáří	24
1.3.1.2 Druhý životní program	26
1.3.2 Kvalita života ve stáří	28
1.3.3 Aktivita versus nečinnost ve stáří	30
1.3.4 Aktivní senior z pohledu programových dokumentů	34
2 Edukace seniorů	37
2.1 Vzdělávání a výchova dospělých	37
2.1.1 Vzdělávání a výchova jako pojmy	38
2.1.2 Dilema vychovatelnosti a vzdělávatelnosti	39
2.1.3 Sebevýchova a sebevzdělávání	42
2.1.4 Andragogika a geragogika	43
2.2 Edukace seniorů	44
2.2.1 Edukace seniorů jako vhodnější pojem	44
2.2.2 Typy edukace seniorů	46
2.2.3 Přínos a funkce vzdělávání, aneb proč se zabývat výchovou a vzděláváním seniorů	48
2.3 Edukace v domovech pro seniory	53
2.3.1 Edukace v domovech pro seniory jako pojem	54
2.3.2 Aktivizační a edukační činnosti v domovech pro seniory	55
3 Obsahové aspekty edukačního procesu v domovech pro seniory	61
3.1 Cíle edukace seniorů	62
3.1.1 Cíle výchovy v obecném pohledu	62
3.1.2 Individuální plán a osobní cíle stanovované v domovech pro seniory	67
3.1.3 Potřeby seniorů	69
3.2 Obsah edukace seniorů	71
3.2.1 Složky výchovy jako obsah výchovy a vzdělávání	71
3.2.2 Obsah výchovy a vzdělávání podle pedagogiky volného času	73
3.2.3 Edukační a aktivizační programy a aktivity v domovech pro seniory – kategorizace a příklady aktivit	75

4	Procesuální aspekty edukace v domovech pro seniory	80
4.1	Procesuální aspekty edukace jako pojem	80
4.2	Zásady edukačních a aktivizačních činností v domovech pro seniory	83
4.3	Metody edukačních a aktivizačních činností v domovech pro seniory	88
4.4	Organizační formy edukačních a aktivizačních činností v domovech pro seniory	93
5	Prostředí edukace v domovech pro seniory – aspekt technicko-materiální	100
5.1	Prostředí edukace z pohledu pedagogiky	100
5.2	Prostředí domovů pro seniory	101
5.2.1	Vývoj architektonické stránky domovů pro seniory - domov jako stavba	102
5.2.2	Základní dispozice domovů pro seniory	103
5.2.2.1	Dispoziční požadavky	104
5.2.2.2	Soukromé prostory	105
5.2.2.3	Společné prostory	106
5.2.3	Specifika zařízení pro seniory	109
5.2.4	Lokalita domova pro seniory	111
5.2.5	Ideální domov pro seniory	112
5.3	Prostory pro edukaci a aktivizaci v domovech pro seniory	113
5.3.1	Učební místnosti z pohledu pedagogiky	113
5.3.2	Prostory pro a aktivizaci (aktivizační činnost) v domovech pro seniory	115
5.4	Vybavení, prostředky a pomůcky	117
6	Personální aspekty edukace v domovech pro seniory	119
6.1	Subjekty edukace v domovech pro seniory	119
6.1.1	Struktura pracovníků v domovech pro seniory	120
6.1.2	Vybrané pozice pracovníků v domovech pro seniory	122
6.1.3	Předpoklady a kvalifikace vybraných pozic pracovníků v domovech pro seniory	129
6.1.4	Další vzdělávání pracovníků v sociálních službách	134
6.1.5	Specifické profese a externí subjekty	136
6.1.5.1	Využití specifických profesí v domovech pro seniory	136
6.1.5.2	Využití dobrovolníků v domovech pro seniory	138
6.1.6	Personální dilemata	142
6.2	Senior jako objekt i subjekt edukace v domovech pro seniory	145
 <i>EMPIRICKÁ ČÁST</i>		
7	Výzkumné šetření edukačních a aktivizačních činností v domovech pro seniory	148
7.1	Východiska výzkumného šetření	148
7.2	Cíle výzkumného šetření	149
7.3	Výzkumné otázky	149
7.4	Metody získávání údajů	150
7.5	Charakteristika výzkumného souboru	152
7.6	Průběh výzkumného šetření	156
7.7	Metody zpracování získaných údajů	157
7.8	Výsledky dotazníkového šetření	158

7.8.1 Nabízené edukační a aktivizační programy a aktivity v domovech pro seniory	158
7.8.2 Organizační formy nabízených edukačních a aktivizačních programů a aktivit v domovech pro seniory	163
7.8.3 Prostorové a materiální vybavení pro realizaci edukačních a aktivizačních programů a aktivit v domovech pro seniory	165
7.8.4 Využívání metodik při realizaci edukačních a aktivizačních programů v domovech pro seniory	168
7.8.5 Personální zabezpečení edukačních a aktivizačních programů v domovech pro seniory	170
7.8.6 Zapojení klientů domova pro seniory do plánování a organizace edukačních a aktivizačních programů a aktivit	174
7.8.7 Spolupráce domova pro seniory s jinými subjekty, institucemi a zařízeními	176
7.8.8 Hodnocení spokojenosti seniorů s nabídkou edukačních a aktivizačních programů a aktivit z pohledu pracovníků domova pro seniory	177
7.8.9 Hodnocení zájmu seniorů o nabízené edukační a aktivizační programy a aktivity z pohledu pracovníků domova pro seniory	178
7.8.9.1 Příčiny nezájmu o jednotlivé typy edukačních a aktivizačních programů a aktivit v domovech pro seniory z pohledu pracovníků	180
7.8.10 Limity edukačních a aktivizačních programů a aktivit z pohledu pracovníků domova pro seniory	182
7.9 Výsledky nestrukturovaných řízených rozhovorů v domovech pro seniory (kazuistiky)	185
7.9.1 Nestrukturovaný řízený rozhovor v domově pro seniory A (kazuistika)	185
7.9.2 Nestrukturovaný řízený rozhovor v domově pro seniory B (kazuistika)	190
7.9.3 Nestrukturovaný řízený rozhovor v domově pro seniory C (kazuistika)	195
7.10 Shrnutí výsledků výzkumného šetření a diskuse	201
7.10.1 Podněty pro další výzkum	211

Závěr **213**

Použité prameny a literatura **217**

Seznam příloh **228**

Seznam tabulek a grafů

Abstrakt

Abstract

Zusammenfassung

Výběr z publikační činnosti